

[0528] FRYSK UT HIERONYMUS MEGISERUS SYN WURKEN UT 1603

/As er yn 1977 ris wer mei syn húshâlding by ús útfanhúzje wol, bislút Spenter syn brief sa: 'Jeg håber, vi ses til sommer og kan få en snak om Rødenæs, fodbold og evt. mange andre gode emner.' It soe him net wurde. In pear wike nei dy brief fan 20-5 oppenearre him de krupsje dy't in ein oan syn warber libben meitsje soe, in krupsje dêr't er aldergeloks nea de earnst fan bigrepen hat.

Oanslutend by de fan him neamde ûnderwerpen fan petear in pear oantinkens. Hwat yn it 4-talige Rødenæs einge, wie bigoun op it Skiermountseach. Op 13-9-1951 skriuwt er my yn in brief fan 'e Lytje Pole: 'Jeg er godt i gang med nedskrivningen af dialekten her, det er et meget interessant arbejde, men slet ikke så nemt.' It moat op 17 july dat jiers op 'e boattocht forboun oan it wittenskiplik kongres fan de Akademy west ha dat we elkoar foar 't earst metten: hy hie doe fan Petersen noch net it mysterieuze nomen agentis Spenter makke.- Fodbold: as ik yn 1952 op in beurs to Keappenhaven tahâld, noeget er my op 21-9 út foar Denemark-Nederlân, útslach 3-2. Dêr binne my mar in pear dingen fan bybleaun: Arne, as studint al, mei in hoed op; de tûzenen Denen sjonge it slimme Der er et yndigt land mar amper mei; de oantrún fan de tribune ôf: 'Toe Abe, lit ris hwat sjen!' (nuver - yn 1952 - dat Frysk midden yn 'e frjemdte) en Lenstra liet ek hwat sjen mar hie to min help.- Andre gode emner. Arne koe mei alleman oer alles prate en bisloech de dingen graech mei de gek. Mei syn kontaktuele eigenskippen wie it wol yn oarder en hy hoegde de taelkunde net allinnich teoretysk efter de skriuwtafel wei to bidriuwen. Hy learde de talen dy't er ûndersocht maklik oan. Lykwols gong syn engaezjemint net sa fier dat er ek bigryp hie foar taelstriid. Hy like yn dat stik op syn learmaster Peter Jørgensen dy't dêryn nea fierderkomd is as hwat him heugde fan 'e Deensk-Dútske tsjinstellingen. Brocht men de foar Denen it meast foar de hân lizzende pendant fan Súdsleeswyk, de Föroyar, op it aljemint, dan rispe men by harren net folle mear as in meilydsume glimk: dêr lei ien fan de grinzen fan ús petearstoffe, mar der bieu dizkant dy grins genôch oer, sa foaral ús mienskiplike niget oan de 'eilanner' tongslach fan it Skiermountseach. It liket as hat Spenter de wurdskat dêrfan net systematysk ôffreegje wold om de anderten mar net to biynfloedzjen; dêrtroch binne him oan de iene kant spesifyk-eilanner wurden en foarmen ûntkomd en hienen der bêst hwat oare weilitten wurde kind. Dy krityk wurdt lykwols wei by ús wurdearring foar syn tige sekuer biarbeidzjen fan it wòl notearre taelmateriael. Ta in nij petear dêroer mei him sil it spitigernôch nea mear komme.

De tael fan Reyner Bogerman spilet in greate rol yn de dissertaesje fan Spenter. Fan net sa lang dêrnei datearje de stikmennich hjir to bisprekken Westerlauwersk-Fryske wurd(foarm)en, dy 't er grif ek brûkt hie, hie er se kend./

As earste wurk yn de list *Frysk út de 17de ieu yn Us Wurk 1955* (werprinte 1974) fine we neamd in wurk útjown to Frankfort yn 1603 en skreaun troch Hieronymus Megiserus, dat doe't de list makke waerd sa't liket net op to spoaren wie, mar nei't ús bliken die oanwêzich is yn de British Library to Londen. Bidoeld is (en we forbetterje de opjefte fuort neffens it titelbled): Specimen QVINQVAGINTA DIVERSARVM ATQVE INTER SE DIFFERENTIVM LINGVARum, & Dialectorum; videlicet, *ORATIO DOMINICA, ET QVÆDAM ALIA EX SACRIS literis, totidem linguis expressa*. Hieronymus Megiserus. Psalm. 117. Laudate DOMINVM omnes gentes: laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: & veritas Domini manet in æternum. *Anno nouissimi temporis: PoLI enarrant gLorIaM Dei. FRANCOFVRTI AD MOENVm, Apud Ioachimū Bratheringium. M.D.CIII.*

Sidetallen binne net oanbrocht yn it wurk, mar de ûnderskate lêzingen fan it Us Heit binne nûmere mei romeinske sifers. Under XX. fine we sadwaende:

Frisicè.

- 1 Ws haita duu derstu biste yne hymil,
- 2 Dyn name vvird heiligt,
- 3 dyn ryck to komme.
- 4 Dyn vville moet schoen, opt yrtryck as yne hymil.
- 5 Vvs deilix bræ jov vvs jvved.
- 6 In verioiv vvs, vvs sehylden, as vvy vejac vvs schyldnirs.
- 7 In lied vvs nact in versieking. Din fry vvs vin it quæd.
- 8 Dan dyn is it ryck, de macht in de heerlickheyt, yn yevvicheyt.
- 9 So mættet vvese.

De tekst rint yn it origineel sûnder rigelnûmering troch. Wy ha hjir de rigelnûmers tafoege sa't J.H. Brouwer dat docht yn *It alderhillichst gebet yn Fryske lûden* (Assen, MCMLXIV). Brouwer neamt dizze lêzing wol (s. 9), mar hat him net, gjin great forlies, om't er op hwat ôfwikingen yn 'e stavering nei alhiel gelyk is oan 'e ferzy fan Vulcanius (by Brouwer op s. 17). Dêrmei is net sein dat Megiserus tobekgiet op Vulcanius, hwant we witte net oft Megiserus it Fryske Us Heit ek hie yn syn útjefte yn 40 talen, dy't yn 1592 forskynd is (Brouwer s. 9) en dan koe de forhâlding tusken beide skriuwers wolris krekt oarsom wêze. Wy hawwe de ferzy fan 1603 hjir werjown mòi de forsinnen tusken it brûken fan *c* en *e*, sa't dy útkomme yn *sehylden*, *vejac* (r. 6) en *nact* (r. 7). De foarm, *schoen* yn r. 4 doocht fansels ek net en sil wol *schæn* wêze moatte (forl. Vulcanius syn lêzing) . De *æ*-ligatuer yn *mættet* (r. 9) is bidoarn.

Fan deselde skriuwer forskynde itselde jiers op itselde plak in *Thesaurus Polyglottus*¹, dêr't trije eksemplaren fan bikend binne² en dy't ek hwat Frysk bifettet. Troch de freonlike meiwurking fan dr. U. Bredehorn fan de Marboarger universiteitsbiblioteek haw ik in skoft lang it eksemplaer dêrwei ta myn foldwaen hawn. Yn it foarwurk sitte tsien tabula's³ mei in oersjoch fan de talen dêr't wurden út oernommen binne yn de *Thesaurus*. It Frysk fine we yn de 'Tabula Quarta. GERMANICA'.⁴ It eigentlike wurdboek is trijekoloms en bistiet út 832 (A-L) en 751 (M-Z) siden. It bifettet wurden út op syn minst 445 spraken en tongslaggen to sjen oan de som fan de ôfkoartingen dêr't dy talen mei oanjown binne en net iens elke oantsjutting is ôfkoart. Dêrûnder wurde de folgjende wurden as Frysk oantsjut:

- [I] 19 Acanthis. /.../ Fris. *sisgen*.
- [I] 23 Accipiter fringillarius, *vide*, nisus. /.../ Fris. *Wikel*.
- [I] 94 Anser. /.../ Fris. *goss*.
- [I] 115 Ardea. /.../ Fris. *rarg*.
- [I] 115 Ardea stellaris. /.../ 116 /.../ Fris. *reidommel*, *rossdam*.
- [I] 124 Arquata. /.../ Fris. *een schrye*.
- [I] 182 Bryonia. /.../ 183 /.../ Fris. *schaepentel*.
- [I] 185 Buglossus, piscis. /.../ Fris. *tonge*, *tunge*.
- [I] 219 Carduelis. /.../ 220 /.../ *kletter*.
- [I] 229 Catarrhactes, avis. /.../ Fris. *semeew*.
- [I] 243 Cernua. /.../ Fris. *porces*.
- [I] 279 Cochlea marina. /.../ Fris. *seelsleke in ein huiskien*.
- [I] 388 Cyprinus latus. /.../ Fris. *brasam*.
- [I] 407 Delphin. /.../ Fris. *brunçfisch*.
- [I] 641 Hodiè. /.../ Fris. 1. *ive*.
- [I] 779 Larus cinereus. /.../ Fris. *kabel*.
- [I] 805 Linaria. /.../ 806 /.../ Fris. 1. *rubin*.
- [II] 58 Merula torquata. /.../ Fris. *krametsmerle*.
- [II] 97 Mustela fluviatilis. /.../ Fris. *pudder*.
- [II] 121 Nisus. /.../ Fris. *wickel*.
- [II] 216 Pater. /.../ Frisior. 1. *vaar*.
- [II] 260 Phoca. /.../ 261 /.../ Fris. *een rub*.
- [II] 428 Rhombus. /.../ Fris. *Terbut*.
- [II] 482 Scorpio marinus. /.../ Fris. *a storme*.
- [II] 629 Tinca. /.../ Fris. *moudthund*.

22 fan de 25 as Frysk oanmurken wurden slane op dieren. It komôf fan Megiserus syn Fryske opjeften gean ik hjir net op yn, om't dr. F. Claes S. J. syn stúdzje *Friese woorden in de zestiende eeuw* (= *Estrik* 57)⁵ dat aspekt wiidweidich bihannelt.

Ear't wy it listje bylâns geane moat de opmerking makke wurde dat wy yn 1603 fansels net útgean mei je fan in wittenskiplike yndieling fan flora en fauna sa't wy dy nou hawwe, binammen troch Linnaeus.⁶ Nammers ek hjoeddedei ûnderskaet it taelgebrûk sa fyn net as de natuer it opjowt. Foarsafier't de as Frysk oanmurken foarmen ús dúdlik binne, sitte Megiserus syn Latynske oantsjuttingen der ek by weromprojekt earjen fan de hjoeddeiske wittenskiplike terminology as regel net sa fier nêst.

Acanthis. It Grykske ἀκανθίς = putter [*Carduelis carduelis* (L.)], *Acanthis linaria* in âlde namme foar it stienbarmke [*Carduelis flammea* (L.)], beide nei bisibbe oan it syske [*Carduelis spinus* (L.)], dat, to sjen oan Belg. cijsken, gheel vogelken en Germ. zeysel, zischen, hjir bidoeld is.

Accipiter fringillarius, de âlde oantsjutting foar sparwer [*Accipiter nisus* (L.)] (forl. Megiserus op *Nisus*). Dat by de oersettingen nêst Germ. Sperber/Sparwer en Belg. sparwer Frysk *wikel* forskynt, komt grif om't dy to uzes gâns bikender is as de sparwer of sperwer, in namme dy't wy as jonges foaral koenen as namme fan in winkelljuskombinaesje mei - n. b.! - dy rôffûgel as hannelsmerk op 'e pûden. Fan de beide wikels is by ús de reade (*Falco tinnunculus* L.) bikender as de blauwe (*Falco subbuteo* L.), al hat dy yn W.-Grinslân en eastlik Fryslân laet ta de femyljenamme Blaauwikel-en-farianten; *wikel* is ek Grinslânsk.

Anser. *Goss* is wol [go:s], forl. *rossdam* (*Ardea stellaris*).

Ardea. De Fryske foarm sil wol forbastere wêze út *rager*. De *ielreager* wurdt nou oantsjut mei *Ardea cinerea* (L.).

Ardea stellaris, nou *Botaurus stellaris* (L.). *Reid[d]ommel* nêst *reiddomp* wie únbikend; *rossdam* slút earder oan by let-Mnl. roesdom, roosdom (Efterhoek) en rozendomp (by Kampen) (sj. Franck-Van Wijk op roerdomp) as by it Frysk.

Arquata. Wichtich is dat ús hjir it wurd *schrye* oerlevere wurdt - lykas boppe wikel - mar likemin as by wikel biandert it Fryske wurd hjir oan it Latynske. *Arquata* slacht op 'e kromme snaffel fan 'e wetterwylp [*Numenius phaeopus* (L.)] dy't hjir - to sjen ek oan de oersettingen Germ. Brachtvogel/regenvogel/wettervogel/windvogel - bidoeld is. Wylpen en skriezen [*Limosa limosa* (L.)] hawwe fan elkoar en binne beide skreauwers, dêr sil de bitizing wol sitte. De foarm *skries* wint it fan *skrie*, sa to Grou, dêr't yn 1904 noch in aisikersklub *De Jonge skrii* oprjochte waerd, mar nou *skries* sein wurdt.

Bryonia. *Bryonia dioica* Jacq. is de namme foar de *wylde hagerank*. Megiserus hat schaeptel (= skieppekeutel: dêr lykje de beijen fan dy plant op) skipe by Kiliaen (1599). Yn de beane foarm kin it wurd gjin Frysk west hawwe.

Buglossus. *De tonge* (de foarm sûnder -e yn it FrysW is grif inte op it Hollânsk) wurdt nou oantsjut mei *Solea solea* (L.); dat dy bidoeld is, kin men ek ôfnimme út de oersettingen Germ. ein Zung en Angl. a solè.

Carduelis. To sjen oan de oersettingen Germ. Distelfinck /.../ Stiglitz en Belg. distelvincke is grif bidoeld de *Carduelis carduelis* (L.), nou *putter* neamd, dat der njonken Kiliaen (1599) syn petter frijhwat ûnfrysk útsjocht. De foarm *kletter* jowt Albarda op foar Grinslân⁷ en dy soe op syn moaist noch wolris in mienskiplik Frysk-Grinslanner en dus Aldfryske foarm werjaen kinne: to forsmiten is er yn alle gefallen net sûnder mear.

Catarrhactes, *καταρράκτης* bitsjut yn it Gryksk 'delfallend' en jowt ek in wetterfûgel oan, hokker krekt wurdt ek by Megiserus net dúdlik, hwant syn oersettingen Germ. Scharb en Belg. scholver wize de kant fan de *ielguozzen* út en net fan de *sémiuw* (of *ûnwaersfûgel*) (*Larus canus canus* L.). By Albarda fine we catarrhactes as twadde lid yn Latynske bineamingen foar de greате skraits, dy't ta de famylje fan de kobeftigen heart. Dy Latynske bineamingen falle gâns letter as Megiserus syn wurk en we kinne net folle oars as *sémiuw* as los wurd út dizze âlde tekst plôkje.

Cernua. Aldtiids *Acerina cernua* neamd waerd de *poask*, dy't nou oantsjut wurdt mei *Gymnocephalus cernua* (L.). Franck-Van Wijk skiede 'post' fan 'pors' by Kiliaen sûnder to sizzen hokker fisk at mei 'pors' oantsjut wurdt. Dat mei *porces* by Megiserus de *poask* bidoeld wurdt, seit ek syn Dútske oersetting Kaulpars (nou: Kaulbarsch).

Cochlea marina. Hwa't yn *seel*- njonken Belg. *zeesleke* by Megiserus gjin printflater sjocht, komt út by gm. **selha*-, útlein as 'dy't himsels slepende biweecht' (forl. ydg. **selk*- 'lûke'), forl. ier-nijhd. Seelhund, letter forkrongen troch Seehund. *-sleke* slút goed oan by *slecke*, dat yn it Mnl. de wenstige foarm wie foar *slak*.

Cyprinus latus. Dat de *brazem* bidoeld is, mei bliken dwaen oan de oersettingen Germ. brachsme en Belg. brasem. De brazem, nou *Abramis brama* (L.), heart ta de karpereftigen en is neffens it *Fryw* (dat mei in *-s-* stavert!) = blei [Blicca bjoerkna (L.)], hwat Van Dale net bifêstiget. Nou is *Cyprinus carpio* L. de namme foar de boerekarper. Oer it forskil yn Latynske terminology meije we ek hjir net falle.

Delphin. De *brúnfisk* [*Phocaena phocaena* (L.)] is in femylje út de groep fan de dolfinen en hy liket sadwaende tige op 'e dolfyn (*Delphinus delphis* L.). Gjûn niget dat de nammen trochinoar rinne. Germ. meerschwein is hjoeddedei in namme foar de brúnfisk, mar dêrnjonken jowt Megiserus Germ. delfin en Engl. delphine (nou: dolphin). Ek hjoeddedei is 'brúnfisk' yn it Frysk gewoaner as 'dolfyn', dat faeks moat it wurd yn 1603 semantysk sjoen wurde as in bineaming foar alle fortsjintwurdigers fan de dolfinegroep. Nuver is de *c* yn *bruncfisch* (printflater foar *e*?)

Hodiè. De Fryske foarm *ive* sjocht al út oare eagen as we him (*h*)*jue* staverje. Gysbert Japiks skriuwt letter *joe*.

Larus cinereus. Foar it Ingelsk jowt Megiserus seecob en seegel (hjoed: sea-gull), dy't bianderje oan ús hjoeddeisk *sémiuw* (*Larus canus canus* L.), mar de Fryske bineaming *kabel* (= *kôbel*) en de Dútske mew (= Möwe) lykje my to rom ta as dat wy dêr ien spesifyk type mei oantsjut achtsje meije, nammers ek hjoeddedei ûnderskaet de gewoane man de kobben net sa't de fûgelkenners dat dogge. Dat dy lêsten hjoed de namme 'kob' reservearje foar de *Larus ridibundus* L. jowt ús net it rjocht om yn it Midfryske *kabel* dat spesiale type to sjen.

Linaria. In âlde namme foar it stienbarmke [*Carduela flammea* (L.)] wie *Fringilla linaria*, mar hwat mear hâld ha wy by ien fan de Dútske oersettingen by Megiserus, ntl. Henffling, dat alteast hjoed, as Hänfling, it robyntsje oantsjut, en syn Ingelske, linota (hjoed: linnet), dat *û.o.* robyntsje wêze kin hjoeddedei, mar ek itselde wêze kin as in oare Dútske oersetting, to sizzen Megiserus syn Flachsfink, yn it Hollânsk vlasfink, in namme dy't foar mear as ien species brûkt wurdt. Der moat dus noch al hwat eliminearre wurde, ear't men oannimme kin dat hjir ús hjoeddeisk *robyntsje* [*Carduelis flammea* (L.)] miend is.

Merula torquata. Sawol dizze Latynske bineaming as ien fan Megiserus syn Dútske oersettingen, t.w. Ringamsel, wize derop dat we hjir to krijen hawwe mei hwat yn hjoeddeisk Frysk in *bef-*, *ring-* of *krânslyster* hjit, de *Turdus torquatus* L. Dy kin yn it Frysk nea *krametsmerle* hjitten ha, om't it Romaenske *merula* nea oant yn Fryslân opkronen is (sj. K. Heeroma, TONAG afl. I Toelichting s. 85ff.). Oer it earste lid moat men hwat foarsichtiger oardielje. Yn de beane foarm bifettet it it Súd-Dútske wurd foar jeneverbei en dat is as earste lid fan in namme foar de *Turdus pilaris* L. fier nei it Noard eksportearre, sa bg. yn it Eastfryske type kramtsvogel (sj. TONAG kaert 10), al is it dêr dan de namme foar de swarte lyster [*Turdus merula* (L.)] wurden. Is der - ûnetymologysk - forbân tusken krâns- en kramets-, dat ek de fariant krants-hat? Seach Megiserus ek nei Eastfryslân, oft er it oer it Frysk hie? Oft ik alles by elkoar liz skras ik it leafst it hiele wurd *krametsmerle* as Frysk wurd.

Mustela fluvialis. Mei Megiserus syn oersettingen Belg. aelpuyt en Batav. puytael sitte we midden yn de bitisde sinonimy dêr't it bistean fan de *ferskwetterfisk* *Lota lota* (L.) en de *sâltwetterfisk* *Zoarces viviparus* (L.) oanlieding ta west hat. Foar beide soarten komme yn ús kontreien deselde nammen foar, sa't ik yn UW 1961 s. 47 al oanjown haw. De Latynske tafoeging *fluvialis* wiist hjir de kant út fan de *ferskwetterfisk* en dy is wol faker mei *podde*-eftige nammen bineamd; sa jowt Van Dale as regionale namme foar de aalkwab de foarm *aalpad*.

Nisus. Sjoch boppe ûnder *Accipiter fringillarius*.

Pater. Dêr hoecht fierders neat fan sein to wurden.

Phoca. Latynske oantsjutting en Fryske bineaming strike metten neffens de hjoeddeiske terminology it bêst, hwant de *Phocae* is de groep fan de robben, dêr't de séhounen in ûnderdiel fan binne. Gjin niget dat by Megiserus ek de oersettingen Flandr. zeehont en Belg. seelhont forskine.

Rhombus. De (greate) *tarbot* hjit nou *Psetta maxima* (L.), earder *Scophthalmus maximus*, wylst nou mei *Scophthalmus rhombus* (L.) de lytsere tarbot, de gryt, oantsjut wurdt.

Scorpio marinus. Séskorpioen is de namme fan in famylje (*Scorpaenidae*), dêr't bg. de Noarske skylfisk (*Sebastes marinus*) ta heart, dit nei Van Dale s.v. zeeschorpioen en schelvis, mar hwat moatte we oan mei *a storme*, ek al sille we dat dan wol lêze moatte as *astorme*, to sjen oan

a mandelkens (Megiserus II 634), dêr't de *a* ek losrekke is? Ek mei it oannimmen fan in flater *t* foar oarspr. *c*, dus *ascorme*, komme we net folle fierder.

Tinca. Hjir hawwe we ien fan it bytsje gefallen dêr't de sitewaasje klear is. Foarst hjit de *mûdhoun* by de biologen hjoeddedei *Tinca tinca* (L.), mar hwat mear seit binne by Megiserus de oersettingen Germ. Schleyen en Belg. zeelt.

Súdhoarm (Gr.)

Teake Hoekema

Noaten:

1. It Marboarger eksemplaer hat as rêchtitel: MEGISSERI DICTIONARIU MULTI LINGUE. mei op 'e U fan DICTIONARIU gjin streekje foar de weilitten M. De folsleine tekst op it titelbled is as folget: Thesaurus Polyglottus: vel, Dictionarium Multilingue: EX QVADRINGENTIS CIRCITER TAM VETERIS, QVAM NOVI (vel potiùs antiquis incogniti) Orbis Nationum Linguis, Dialectos, Idiomatibus & Idiotismis, constans. Incredibili labore, summaque diligentia: cùm ex innumeris omnis generis Authorum scriptis: tum verò ipsa experientia & diuturno multarum peregrinationum usu suggerente: in gratiam studiosæ juventutis fideliter collectum & concinnatum, ab HIERONYMO MEGISERO P. C. CÆS. ET Sereniss. Austr. Archidd. Historiographo. Opus, ipsa novitate sua, & tot differentium linguarum non infructuosa collatione, per se quidem multò jucundissimum: sed &, non Philologis tantùm, humaniorisque literaturæ studiocis (utpote quibus omnium, quæ unquam prodierunt, Lexicorum, Promptuariorum, Sylvarum, Nomenclatorum quandam quasi Epitomen poterit præstare) verùm etiam quarumlibet artium & scientiarum (quæ quidem plurium linguarum cognitione carere haudquaquam possunt) Professoribus, imprimis verò Historicis, Geographis, Medicis, Chymicis, Principum quoque Scribis & Legatis, aliisque peregrinantibus: Mercatoribus item & Aromatopolis: ipsisque adeò Militibus, Militumque Præfectis, ut pernecessarium, ita maximo usui futurum. Cum S. Cæs. Majestatis Privilegio ad Octennium. FRANCOFVRTI AD MOENUM, Sumptibus Authoris M.DC.III. Oer de gearstalling dit. De 34 siden net trochpaginearre foarwurk binne sa forpart: skutblêd (2), titel + verso (2), opdracht oan it Eastenrykske hûs (1), EPISTOLA DEDICATORIA.(3), Ad candidum & benevolum Lectorem (2½), ELENCHVS OMNIVM LINGVARum, Dialectorum, Idiomatum & Idiotismorum, quos Thesaurus hic Polyglottus complectitur. (2½), de tsien Tabula's (9), Explicatio Notarum seu Abbreviationum, quibus Linguarum & Dialectorum differentia passim hoc libro designantur. (7), opdrachtfersen (2), blanko siden (3). Dan folget it net altyd goed paginearre trijekoloms wurdboek, dat dus útgiet fan it Latynske wurd: A-L op 832 en M-Z op 751 siden. Folgje in blanko side en in skutbled. Yn it brûkte eksemplaer miste it fel 721-736 yn it twadde part, wylst út it earste de siden 677-678 weiskuord wiene; troch de goede soargen fan S. Kalifa to Parys waerden my searoksen fan de ûntbrekkende siden neffens it eksemplaer dêrsanne tastjûrd, dy't ik letter Marboarch takomme litten haw.- De hichte fan de siden wie 16,4 sm, de breedte fariearre fan 9,9 ta 10,4 sm.

2. Ntl. it brûkte eks. fan de UB Marburg, dat fan de Bibliothèque Nationale to Parys en dat op 'e British Library to London.
3. T.w.: *Tabula prima*. HEBRAICA (= Aramæa, Arabica, Aethiopica); - *secunda*. GRÆCA; - *tertia*. LATINA; - *quarta*. GERMANICA; - *quinta*. SCLAVONICA; - *sexta*. EVROPEÆ (dêryn oare talen as yn de tabula's 2-5 neamd binne: Finûgrysk, Keltysk, Baskysk, de talen fan Dacia, Walachije en Thracia); - *septima*. ASIATICÆ; - *octava*. AFRICANÆ; - *nona*. AMERICA, vel INDIA OCCIDENTALIS; - *decima*. NOVI ORBIS INSVLÆ. /.../ *circa Americam Asiam* (dêrûnder ek Yndoneezje) *Africam*.
4. It Frysk wurdt oantsjut mei Fris. yn it wurdboek, neffens de Explicatio Notarum seu Abbreviationum bitsjut dat *Frisiorum l* en dy *l* moat wol *lingua* bitsjutte en efter dy forklearring stiet it sifer 4, dat sûnder mis forwiist nei it nûmer fan de tabula dêr't it Frysk îander falt. Yn dy tabula wurdt it Frysk ûnder de [lingua] Belgica, *seu* Germanië inferioris brocht, mar it is foar de ûndersikers fan de bisibbe spraken faeks fan bilang om to witten hwat dy tabula fierders ynhâldt. Lofts fan de akkolade stiet: Germanica *lingua*, *seu* Teutonica, *vel* Alemannica, *varias habet Dialectos & propagines: quarum præcipuæ hæ sunt*: (rjochts fan de akkolade) Germanica vel Teutonica antiqua seu prisca.- Helvetica *prisca proxima*. Basiliensium.- Germanica communis. Argentinensium. Nemetum *vel* Spirensium. Francofurtensium. Coloniensium. Augustanorum. Svecica.- Ostrofrancica.- Bavarica. Westerrichiorum. Westphalorum, Austriaca, Tyrolensium, Silesiorum.- Saxonica, Dantiscanorum. Hassica, Misnica. Rostochiensium.- Belgica, *seu* Germanië inferioris. *ut*, Flandrica, Brabantica, Lovaniensium, Frisiorum, Batavorum, Geldrica.- Danica. Svetica. Gotica, Getica. Norvagica. Islandica. (Danica o.m. Islandica = *Quæ communi nomine Cimbricæ vocantur*). -Anglica.- Scotica.- Gotschæorum, *qui sunt in confinibus Sclavoniæ*.- Fictitia Zingarorum, *quam Rothwälsch vulgo vocant*.
5. Doe't ik dit skreau, wie dr. Claes syn wichtige bydrage ta it Midfrysk noch net forskynd mar waard rémakke foar publikaesje.
6. Hjrby tankje ik Jeh. Boersma fan de Fryske Akademy foar syn bibliografyske en oare opmerkingen by dit stik.
7. H. Albarda, *Aves Neerlandicae. Naamlijst van Nederlandsche vogels* (Leeuwarden 1897) s. 14.